

Hacer TOKYÜREK, *Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Manihaizm Terimleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2019, 610 s., ISBN : 978-975-17-4210-0.

Eski Uygur dönemi eserleri üzerine yapılan dil çalışmalarında, günümüze kadar üzerinde fazla durulmamış olmasına rağmen, önemli bir yere sahip olan bir konu da dini eserlerin ait olduğu inanışların terminolojisidir. Bu konuda ülkemizde yapılan çalışmaların ilk örneklerinden biri R. Rahmeti Arat'ın *Uygurlarda İstihlamlara Dair*¹ adlı yazısıdır. Arat'ın çalışmasından sonra konunun bütünlüklü olarak ele

alındığı ilk çalışma Hacer Tokyürek tarafından hazırlanan ve tanıtımı yapılan bu kitabın da temelini oluşturan doktora tezidir.² Eski Uygur Türkçesindeki Budizm ve Manihaizm terimlerini tespit etmeyi amaçlayan bu çalışma Türk Dil Kurumu tarafından Eski

¹ Arat, Reşit Rahmeti. (1942). *Uygurlarda İstihlamlara Dair*. *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII/I, s. 56-81.

² Tokyürek, Hacer. (2011). *Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Manihaizm Terimleri*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Uygurca Kütüphanesi adlı serinin on birinci kitabı olarak 2019 yılında yayımlanmıştır.

Eser *İçindekiler* (s. 5-7), *kısaltmalar* (s. 8), *İşaretler* (s. 8), *Sunuş* (s. 9-10) ve *Ön söz* (s. 11-12) bölümlerinin ardından çalışmanın temelini oluşturan *Giriş* (s. 13-18), *Budizm ve Budizm Terimleri* (s. 19-460), *Manihaizm ve Manihaizm Terimleri* (s. 461-489), *Eski Uygurca Metinlere Göre Budizmin Manihaizme Etkisi* (s. 491-509), *Sonuç* (s. 511-513) ve *Dizin* (s. 525-608) olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

Giriş (s. 13-18) bölümünde *Budizm, Budizmin Gelişme ve Yayılması, Türklerde Budizm'in Yayılması ve Manihaizm, Manihaizm'in Gelişmesi ve Yayılması, Türklerde Manihaizm'in Yayılması* konularına değinilmiştir.

Giriş bölümünün ardından *Budizm ve Budizm Terimleri* (s. 19-460) adlı bölüm gelmektedir. Çalışmanın en hacimli bölümü olan bu bölümde Budizm terimleri on üç başlık altında verilmiş ve her madde başı da kendi alt başlıklarında değerlendirilmiştir. Madde başları ve alt başlıklar numaralandırma sistemi ile numaralandırılmıştır. Her madde başında öncelikle terimsel kavramın tanımı verilerek söz konusu kavram açıklanmaya çalışılmıştır. Ardından alt başlıklarda bu kavrama ait terimler verilerek açıklaması yapılmıştır. Tespit edilen terimlerin öncelikle Eski Uygurca karşılıkları Türkiye Türkçesindeki anlamı, daha sonra Sanskritçe, Çince, Palice, Tibetçe vb. kaynak dillerdeki karşılıkları ile verilmiştir. Daha sonra bu terimlerin Budizmde karşılıkları kavramlar açıklanmış, Eski Uygur metinlerinden örnekler verilerek ve Türkiye Türkçesine tercümesi yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü olan *Manihaizm ve Manihaizm Terimleri* (s. 461-489) adlı bölümde ise bu inanişe ait terimler on iki ana başlıkta ele alınmıştır. Budizm bölümünde olduğu gibi tespit edilen terimlerin Eski Uygurca karşılığı, Türkiye Türkçesine çevirisi ve bu terimlerin Süryanice, Soğdca, Orta Persçe, Partça vb. dillerdeki karşılıkları verilmiştir. Söz konusu terimlerin açıklaması

yapılmış, Manihaist Uygur metinlerinden örnekler ve Türkiye Türkçesine tercümesi verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise *Eski Uygurca Metinlere Göre Budizmin Manihaizme Etkisi* (s. 491-509) üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Manihaist Uygur metinlerinde karşılaşılan Budist terimler açıklanırken her iki inanışta ortak olan kavramlar on bir ana başlık altında Eski Uygur Budist ve Manihaist metinlerden örneklerle karşılaştırılmıştır. İlk iki bölümden farklı olarak bu bölümde bazı terimler açıklanırken tablo yönteminde yararlanılmıştır. Bölüm kısa bir değerlendirme ile sonlanmaktadır.

Çalışmanın değerlendirildiği *Sonuç* (s. 511-513) bölümünden sonra *Kaynaklar ve Eser Kısaltmaları* (s.515-523) yer almaktadır.

Eserin *Dizin* (s. 525-608) bölümü Budizm Terimleri Dizini ve Manihaizm Terimleri Dizini olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. *Budizm Terimleri Dizini* bölümünde çalışmada yer alan terimlerin dizini Eski Uygur Türkçesi, Sanskritçe, Palice, Çince, Soğdca, Toharca ve Tibetçe dizin olarak ayrı ayrı verilmiştir. *Manihaizm Terimleri Dizini* bölümünde ise terimlerin dizini Eski Uygur Türkçesi, Süryanice, Soğdca, Orta Persçe, Partça, Çince ve Sanskritçe dizin olarak yine ayrı ayrı verilmiştir.

Eski Türkçe çalışmalarına önemli bir katkı sağlayan ve özellikle Eski Uygurca alanında büyük bir boşluğu dolduran bu değerli çalışmasından ötürü Doç. Dr. Hacer Tokyürek'e teşekkür ediyor, başarılı çalışmalarının devamını diliyoruz.

Gönül Aris*
(İstanbul – Türkiye)

* YÖK 100/2000 Eski Uygurca doktora öğrencisi, gonularis@gmail.com, İstanbul Üniversitesi; ORCID: 0000-0001-8409-4929.